

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VIENIŠO ASMENS IŠMOKOS ĮSTATYMO IR SU JUO SUSIJUSIŲ
LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Skurdas ir pajamų nelygybė – didžiausios Lietuvos socialinės politikos problemos. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, skurdo rizikos lygis 2019 m. šalyje siekė 20,6 proc. 2019 m. apie 576 tūkst. šalies gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos ribos. Absoliuti dauguma gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo rizikos ribos, nedirbo ir jų pagrindinis pajamų šaltinis buvo socialinės išmokos ir išmokos, mokamos senatvėje. 2019 m. pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenimis, 20 proc. žemiausias pajamas gaunančių šalies namų ūkių pagrindinis pajamų šaltinis buvo socialinės išmokos.¹ Socialinės išmokos sudarė 67,5 proc. pirmosios kvintilinės grupės namų ūkių piniginių disponuojamųjų pajamų. Iš jų 43,8 proc. sudarė išmokos, mokamos senatvėje.

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2019 m. Lietuvoje buvo 667 800 asmenys, kurie gavo su senatve susijusias pensijas. 2019 m. senatvės pensininkų skurdo rizikos lygis siekė 35,1 proc.² Vidutinė senatvės pensija pajamų tyrimo laikotarpiu (2018 m.) buvo 311,5 Eur – 82,2 proc. skurdo rizikos ribos. Vidutinė senatvės pensija iki pat 2018 m. buvo mažesnė už skurdo rizikos ribą. 2018 m. šioje srityje buvo teigiamų pokyčių: vidutinė senatvės pensija viršijo skurdo rizikos ribą. Vis dėlto kai kurių tikslinių grupių skurdas tebėra didelė problema, nes gerokai didesnę skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiria vyresni nei 65 metų asmenys (2019 m. duomenimis, vienišų senyvo amžiaus asmenų (nuo 65 m. amžiaus grupėje) skurdo rizikos lygis – 47 proc.), bedarbiai, vieniši tėvai, neįgalieji.

Pažymėtina ir tai, kad pagal teisės aktus šiuo metu vienišiams asmenims, kurie yra našliai, skiriamos našlių pensijos, jei miręs sutuoktinis turėjo teisę gauti atitinkamą pensiją ir jei patys asmenys atitinka našlių pensijos skyrimo ir gavimo sąlygas. Ši teisė kyla iš mirusiojo teisės gauti atitinkamą išmoką, tačiau nesiejama su našlio pajamomis. Taigi daliai asmenų valstybė laiduoja papildomą Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą socialinę apsaugą našlystės atveju, t. y. asmeniui tapus vienišam (našlių pensija mokama, iki asmens sudaro kitą santuoką). Tačiau kiti asmenys, kurie nebuvo sudarę santuokos ar yra išsituokę ir sukakę senatvės pensijos amžių ar tapę neįgalūs, t. y. kaip ir našliai, patiria tokią pačią vienišumo riziką, neatsiejamą nuo skurdo, papildomų socialinių garantijų dėl vienišumo neįgyja.

Vienas prioritetinių Lietuvos Respublikos Vyriausybės projektų, numatytų Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (toliau – Programa), – gerinti vienišų pensininkų padėtį (Programos 97.2 papunktis), mažinti skurdą, ieškoti naujų būdų padėti atskirtyje atsidūrusioms visuomenės grupėms: netekusiems darbo ir pajamų, neįgaliesiems, savo artimuosius slaugantiems asmenims, vienišoms motinoms ar tėvams, vienišiams pensininkams ir kitiems visuomenės nariams, kuriems parama šiandien reikalingiausia (Programos 86 punktas).

Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, III misija (prioritetas) – „Socialiai pažeidžiamiausių visuomenės grupių įgalinimas“ – įgyvendinama Vyriausybės programos projekto – Socialinės apsaugos išmokų adekvatumas ir tvarumas – 3.3.2 papunkčio priemone „Įteisinti vienišo asmens pensiją, taip pat kompleksiskai įvertinti šalpos išmokų sistemą ir galimybes sparčiau didinti šalpos pensijas, nenaikinant paskatų

¹ Statistikos departamentas, *Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos*, 2020 m. leidimas,

<https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/namu-ukiu-pajamos/pajamu-koncentracija>

² Lietuvos statistikos departamentas.

dirbti“, kurią numatyta pradėti vykdyti 2021 m. II ketvirtį.

Įvertinus tai, kas išdėstyta, parengti šie įstatymų projektai:

- 1) Lietuvos Respublikos vienišo asmens išmokos įstatymo projektas (toliau – Įstatymo projektas);
- 2) Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 7, 10, 13 ir 22¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Šalpos pensijų įstatymo projektas);
- 3) Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 8 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Pensijų įstatymo projektas);
- 4) Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo Nr. I-730 3 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Valstybinių pensijų įstatymo projektas);
- 5) Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 13 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Nedarbo socialinio draudimo įstatymo projektas);
- 6) Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo Nr. IX-1675 17 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Piniginės paramos įstatymo projektas);
- 7) Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 41 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Socialinio draudimo įstatymo projektas);
- 8) Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo Nr. X-493 30 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Socialinių paslaugų įstatymo projektas; toliau kartu – Įstatymų projektai).

Įstatymų projektų tikslai:

1) įgyvendinant Programą, tobulinti vienišų asmenų pajamų apsaugos sistemą, nustatant naują išmoką – vienišo asmens išmoką, jos dydį, skyrimo ir mokėjimo sąlygas, apibrėžiant jos santykį su kitomis išmokomis, pinigine socialine parama nepasiturintiems gyventojams, apmokėjimu už socialines paslaugas;

2) suvienodinti socialinio draudimo našlių pensijos dydį su vienišo asmens išmokos dydžiu.

Kartu teikiamas šio aiškinamojo rašto 9 punkte nurodytas Šalpos pensijų įstatymo projekto lydimasis dokumentas – Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo 10 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XIV-230 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo siūloma Šalpos pensijų įstatymo projektu teikiamus pasiūlymus suderinti su Šalpos pensijų įstatymo pakeitimais, įsigaliosiančiais nuo 2022 m. sausio 1 d.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymų projektų rengimą inicijavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Įstatymų projektus parengė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Pensijų skyrius.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu nenustatytas teisinis reguliavimas, kuris numatytų tikslinės paskirties išmokų iš valstybės biudžeto skyrimą vienišiesiems asmenims.

Lietuvos Respublikos socialinio draudimo pensijų įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad kiekvienais metais nuo sausio 1 dienos bazinės pensijos ir apskaitos vieneto vertės dydžiai ir našlių pensijos bazinis dydis, kurie taikomi skiriant ir mokant šiame įstatyme nustatytų rūšių pensijas, indeksuojami pagal praėjusiais metais apskaičiuotą ir patvirtintą indeksavimo koeficientą (toliau – IK). IK išreiškiamas keturių skaitmenų po kablelio tikslumu. IK apskaičiavimo tvarką nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. IK ir pagal jį indeksuoti bazinės pensijos, apskaitos vieneto vertės dydžiai ir našlių pensijos bazinis dydis euro cento tikslumu tvirtinami atitinkamų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu.

Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo:

1) 7 straipsnyje nustatyta, kad:

- šalpos neįgalumo pensijos asmenims, kuriems nustatytas sunkus, vidutinis ar lengvas neįgalumas, taip pat asmenims, kurie pripažinti netekusiais 45 procentų ir daugiau

darbingumo iki dienos (įskaitytinai), kurią jiems sukanka 24 metai, taip pat asmenys, kurie dėl ligos ar traumos, atsiradusios, iki jiems sukako 24 metai, padarinių pripažinti netekusiais 45 procentų ir daugiau darbingumo po 24 metų sukakties dienos, tačiau ne vėliau kaip iki dienos (įskaitytinai), kurią jiems sukanka 26 metai, gali būti mokamos kartu su socialinio draudimo našlaičių ar našlių pensijomis ar valstybinėmis našlaičių pensijomis;

- šalpos pensijos tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams, kurie yra pripažinti netekusiais 60 procentų ir daugiau darbingumo ir kurie ne mažiau kaip 15 metų slaugė namuose neįgaliuosius, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis, motinoms, išauginusioms penkis ar daugiau vaikų (vaikų mirties atveju – auginusioms juos ne trumpiau kaip 8 metus) ir pripažintiems netekusiomis 60 procentų ir daugiau darbingumo, kitiems asmenims, pripažintiems netekusiais 60 procentų ir daugiau darbingumo (iki 2005 m. liepos 1 d. pripažintiems I ar II grupės invalidais), gali būti mokamos kartu su socialinio draudimo našlių pensija;
- asmenims, kuriems, vadovaujantis Įstatymo 7 straipsnio 2 dalimi, mokamas šalpos pensijos ir gaunamos pensijos ir (ar) pensijų išmokos (bendros jų sumos) skirtumas, jų gaunama socialinio draudimo našlių pensija neturi įtakos mokėtinam šalpos neįgalumo ar šalpos senatvės pensijos dydžiui;

2) 10 straipsnyje nustatyta, kad asmeniui, turinčiam teisę gauti šalpos našlaičių pensiją, ši pensija skiriama ir mokama, nors šis asmuo turi teisę gauti socialinio draudimo našlaičių pensiją ar valstybinę našlaičių pensiją už mirusį kitą iš tėvų (įtėvių);

3) 13 straipsnyje nustatyta, kad šalpos kompensacijos mokamos tol, kol jų gavėjai įgyja teisę gauti pensijas ar pensijų išmokas, išskyrus socialinio draudimo našlių pensiją. Jeigu šalpos kompensacijos gavėjas neįgyja teisės gauti nė vienos iš nurodytų pensijų ar pensijų išmokų, išskyrus socialinio draudimo našlių pensiją, šalpos kompensacija jam mokama tol, kol jis yra pripažintas netekusiu 60 procentų ir daugiau darbingumo (sukakusiam senatvės pensijos amžių – iki gyvos galvos);

4) 22¹ straipsnyje nustatyta, kad, vertinant teisę gauti pensijos priemonę, atsižvelgiama į socialinio draudimo našlių pensiją.

Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 10 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XIV-230, kuris įsigalios 2022 m. sausio 1 d., 1 straipsnyje nustatyta, kad asmeniui, turinčiam teisę gauti šalpos našlaičių pensiją, ši pensija skiriama ir mokama, nors šis asmuo turi teisę gauti socialinio draudimo netekto darbingumo (invalidumo) pensiją, socialinio draudimo senatvės pensiją, socialinio draudimo senatvės pensiją neįgaliajam, socialinio draudimo našlaičių pensiją ar valstybinę našlaičių pensiją už mirusį kitą iš tėvų (įtėvių).

Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tam pačiam asmeniui paskirtų valstybinių pensijų ir socialinio draudimo pensijų bendra suma negali viršyti užpraeito ketvirčio, buvusio prieš tą mėnesį, už kurį mokama valstybinė pensija, Lietuvos statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio (neįtraukiant individualių įmonių darbo užmokesčio duomenų) 1,1637 dydžio.

Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo 13 straipsnyje nustatyta, kad asmenims, gaunantiems jiems patiems priklausančias socialinio draudimo pensijas, šalpos išmokas, valstybines pensijas, rentas buvusiems sportininkams, kompensacines išmokas profesionaliojo scenos meno įstaigų kūrybiniais darbuotojams, taip pat netekto darbingumo periodines kompensacijas ar ligos išmokas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, taip pat ligos, motinystės, tėvystės ar vaiko priežiūros socialinio draudimo išmokas, profesinės rehabilitacijos išmokas, iš nedarbo draudimo lėšų mokama tik nedarbo draudimo išmokos dalis, viršijanti gaunamą pensijų, kompensacijų, rentų ar išmokų sumą.

Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, apskaičiuojant piniginę socialinę paramą, įskaitomos visų bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens gaunamos pensijos ir socialinio pobūdžio pajamos (išskyrus šiame įstatyme numatytas išimtis).

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 30 straipsnyje nustatyta, kad nustatant asmens finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas, įskaitomos pensijos, socialinio draudimo senatvės arba netekto darbingumo (invalidumo) pensijų priemokos, pensijų išmokos ir vietoj pensijų mokamos kompensacijos, rentos.

Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 41 straipsnyje nustatyta Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaigų veiksmų (neveikimo) ir sprendimų apskundimo tvarka.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma nustatyti vienišo asmens išmoką, jos dydį, skyrimo ir mokėjimo sąlygas. Įvertinus valstybės galimybes 2021 m. priimti papildomų finansinių įsipareigojimų, Įstatymo projektu siūloma nuo 2021 m. liepos 1 d. nustatyti teisę gauti vienišo asmens išmoką pilnamečiams ir emancipuotiems nepilnamečiams asmenims, kurie gauna mažiausias išmokas, paskirtas pagal Šalpos pensijų įstatymą, – šalpos senatvės, šalpos neįgalumo pensijas, išskyrus šalpos neįgalumo pensijas, paskirtas asmenims, kuriems nustatytas sunkus, vidutinis ar lengvas neįgalumas (t. y. išskyrus neįgalius vaikus), šalpos kompensacijas sukakusiems senatvės pensijos amžių ar pripažintiems netekusiais 60 procentų ir daugiau darbingumo asmenims, socialines pensijas, pensijos priemokas. Nuo 2022 m. sausio 1 d. siūloma nustatyti teisę gauti vienišo asmens išmokas ir tiems pilnamečiams ir emancipuotiems nepilnamečiams asmenims, kurie gauna socialinio draudimo senatvės pensijas ar netekto darbingumo (invalidumo) pensijas, paskirtas vadovaujantis Socialinio draudimo pensijų įstatymu, su senatvės pensijos amžiumi ar neįgalumu susijusias pensijas, paskirtas ir mokamas pagal Lietuvos Respublikos ir (ar) Europos Sąjungos tarptautines sutartis, Europos Sąjungos valstybių narių, Europos ekonominės erdvės valstybių, Šveicarijos Konfederacijos nacionalinius teisės aktus ir (ar) Europos Sąjungos socialinės apsaugos sistemų koordinavimo reglamentus.

Vienišo asmens išmoką turėtų teisę gauti tik tie šių išmokų gavėjai, kurie Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka yra deklaravę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje arba yra įtraukti į gyvenamosios vietos nedeklaravusių asmenų apskaitą ir yra našliai (našlės), neturintys teisės gauti socialinio draudimo našlių pensijos, valstybinės našlių pensijos, valstybinės našlių rentos, užsienio valstybės mokamos periodinės pensinio pobūdžio išmokos našlystės (maitintojo netekus) atveju, arba šių išmokų mokėjimas jiems yra sustabdytas ir nurodytos išmokos dydis arba bendra nurodytų išmokų suma, jei asmuo turi teisę gauti daugiau negu vieną iš anksčiau nurodytų išmokų, yra mažesnis (mažesnė) už vienišo asmens išmokos dydį, arba jie turi teisę gauti socialinio draudimo našlių pensiją, valstybinę našlių pensiją, socialinio draudimo našlaičių, šalpos našlaičių ir (ar) valstybinę našlaičio pensiją, tačiau yra pasirinkę gauti socialinio draudimo našlaičių, šalpos našlaičių ir (ar) valstybinę našlaičio pensiją, arba yra nutraukę santuoką ar jos nėra sudarę.

Įvertinus socialinio draudimo našlių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas, siekiant užtikrinti, kad vienišo asmens išmokos gavėjai būtų tokioje pačioje padėtyje, kaip ir socialinio draudimo našlių pensijų gavėjai, Įstatymo projektu siūloma nustatyti išimtį dėl vienišo asmens išmokos mokėjimo tiems asmenims, kurie: praranda teisę gauti atitinkamą pensijų išmoką, nes asmeniui paskirta kardomoji priemonė – suėmimas; atlieka laisvės atėmimo bausmę laisvės atėmimo bausmę vykdančiose įstaigose; dalyvauja paskirtoje Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse nustatytoje priverčiamosios medicinos priemonėje – stacionariame stebėjime bendro, sustiprinto ar griežto stebėjimo sąlygomis specializuotoje psichikos sveikatos priežiūros įstaigoje; tampa apdraustaisiais asmenimis, kurie privalomai draudžiami valstybiniu pensijų socialiniu draudimu pagal Valstybinio socialinio draudimo įstatymą.

2021 m. vienišo asmens išmokos dydį siūloma nustatyti socialinio draudimo našlių pensijų bazinio dydžio – 28,63 Eur, o nuo 2022 m. – 32 Eur. Dėl 2024 m. vienišo asmens išmokos dydžio teikiamas pasiūlymas Lietuvos Respublikos Vyriausybei, kad kartu su Lietuvos Respublikos 2024 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos 2024 metų valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių

patvirtinimo įstatymo projektais ji pateiktų Lietuvos Respublikos Seimui pasiūlymus dėl vienišo asmens išmokos dydžio ir šios išmokos indeksavimo tvarkos.

Pensijų įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad tiek socialinio draudimo našlių pensijų gavėjai, tiek vienišo asmens išmokos gavėjai gautų vienodo dydžio išmokas, t. y. dėl vienišumo rizikos būtų užtikrinta vienoda socialinė apsauga. Atsižvelgiant į tai, kad pensijų išmokų, socialinio draudimo našlių pensijų skyrimą ir mokėjimą administruoja Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Fondo valdyba) įgaliota (įgaliotos) Valstybinio socialinio draudimo fondo administravimo įstaiga (įstaigos) (toliau – Fondo administravimo įstaiga), *Įstatymo projektu* siūloma nustatyti, kad vienišo asmens išmokas skirtų ir mokėtų Fondo administravimo įstaiga. Tai užtikrintų sklandų vienišo asmens išmokų skyrimą, mokėjimą ir padėtų sumažinti permokų tikimybę.

Atsižvelgusi į tai, vienišo asmens išmokai administruoti Fondo valdyba turėtų parengti programinę įrangą. *Įstatymo projektu* siūloma nustatyti, kad asmenų prašymus skirti vienišo asmens išmoką, pateiktus nuo 2021 m. liepos 1 d. (t. y. nuo įstatymo įsigaliojimo dienos) iki 2021 m. spalio 31 d., Fondo administravimo įstaigos išnagrinėtų ir sprendimus dėl šios išmokos skyrimo priimtų ne vėliau kaip 2021 m. lapkričio 30 d. – vienišo asmens išmoką paskirtų nuo asmens teisės į vienišo asmens išmoką atsiradimo dienos ir kartu su paskirta vienišo asmens išmoka išmokėtų apskaičiuotą vienišo asmens išmokos nepriemoką, jei ji susidarė. Taip bus užtikrinta, kad Fondo valdyba tinkamai pasirengs įgyvendinti priimtą Vienišo asmens išmokos įstatymą ir vieniši asmenys dėl to nepatirs finansinių praradimų.

Įstatymo projektu taip pat siūloma nustatyti sprendimų dėl vienišo asmens išmokos skyrimo (neskyrimo) priėmimo tvarką, aplinkybes, kai šios išmokos mokėjimas sustabdomas, nutraukiamas, mokėjimo sustabdymo ir atnaujinimo tvarką, laikotarpį, už kurį vienišo asmens išmoka gali būti išmokama, taip pat tvarką, kuria vienišo asmens išmoka išmokama mirusį šios išmokos gavėją laidojusiam asmeniui, ir neišmokėtos vienišo asmens išmokos paveldėjimą. Vienišo asmens išmokų skyrimo ir mokėjimo tvarka būtų detalizuota Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintuose Vienišo asmens išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatuose.

Įstatymo projektu taip pat siūloma nustatyti vienišo asmens išmokos santykį su kitomis šiam asmeniui priklausančiomis išmokomis ar kompensacijomis, t. y. nustatyti, kad vienišo asmens išmoka neturi įtakos kitoms vienišam asmeniui pagal įstatymus priklausančioms kas mėnesį mokamoms išmokoms ir (ar) kompensacijoms, taip pat skiriamai piniginei socialinei paramai, mokėjimui už socialines paslaugas, jeigu kituose įstatymuose nenustatyta kitaip. Šis pasiūlymas leistų užtikrinti, kad dėl vienišam asmeniui mokamos vienišo asmens išmokos iš jo nebūtų atimta teisė gauti paramą ar iš šios išmokos nebūtų mokama už socialines paslaugas. Priešingu atveju valstybės parama vienišo asmens išmokos forma nebūtų tikslinga – nepasiektų labiausiai skurstančių vienišų asmenų.

Įvertinus tai, kad:

- pagal Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalį ribojant valstybinės pensijos dydį vertinamos visos socialinio draudimo pensijos, tarp jų ir socialinio draudimo našlių pensijos, valstybinės našlių pensijos, siekiant, kad tiek našlių pensijų gavėjai, tiek vienišo asmens išmokos gavėjai būtų lygiavertėje padėtyje, *Valstybinių pensijų įstatymo projektu* siūloma nustatyti, kad ribojant valstybines pensijas būtų vertinamas ir vienišo asmens išmokos dydis;

- pagal Nedarbo socialinio draudimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalį asmenims, gaunantiems socialinio draudimo našlių pensijas, taip pat ir valstybines našlių pensijas, mokama tik nedarbo draudimo išmokos dalis, viršijanti gaunamą pensijų sumą, siekiant, kad tiek našlių pensijų gavėjai, tiek vienišo asmens išmokos gavėjai būtų lygiavertėje padėtyje, *Nedarbo socialinio draudimo įstatymo projektu* siūloma nustatyti, kad mokant nedarbo išmoką būtų vertinama ir vienišo asmens išmoka;

- vienišo asmens išmoka siekiama tobulinti vienišų asmenų pajamų apsaugos sistemą, gerinti vienišų pensininkų padėtį, mažinti skurdą, siekiant, kad tiek našlių pensijų gavėjai, tiek vienišo asmens išmokos gavėjai būtų lygiavertėje padėtyje:

- 1) *Piniginės paramos įstatymo projektu* siūloma, skiriant pinigine socialinę paramą, atsisakyti socialinio draudimo našlių pensijos vertinimo ir nustatyti, kad vienišo asmens išmoka

nevertinama;

2) Šalpos pensijų įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad šalpos išmokos (šalpos neįgalumo pensija, šalpos senatvės pensija, šalpos našlaičių pensija arba šalpos kompensacija) gali būti mokamos kartu su vienišo asmens išmoka; šalpos pensijų gavėjams, gaunantiems mažesnio dydžio pensiją ir (ar) pensijų išmoką, mokamas šalpos pensijos ir jų gaunamos pensijos ir (ar) pensijų išmokos (bendros jų sumos) skirtumas, neatsižvelgiant į jų gaunamą vienišo asmens išmoką; skaičiuojant asmens gaunamų valstybinių ir socialinio draudimo pensijų sumą teisei į pensijos priemonę nustatyti, į minėtų pensijų sumą neįtraukiama socialinio draudimo našlių pensijų suma;

3) Pensijų įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad socialinio draudimo našlių pensijos bazinis dydis 2022–2023 m. nebūtų indeksuojamas ir tvirtinamas atitinkamų metų Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymu; šis bazinis dydis būtų tokio paties dydžio, kaip ir Įstatymo projektu siūlomas nustatyti vienišo asmens išmokos dydis, o nuo 2024 m. socialinio draudimo pensijos bazinis dydis vėl būtų indeksuojamas ir tvirtinamas Socialinio draudimo pensijų įstatymo nustatyta tvarka;

4) Įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad Fondo administravimo įstaigų sprendimai vienišo asmens išmokos skyrimo ir mokėjimo klausimais gali būti skundžiami Fondo valdybai Valstybinio socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka;

5) Socialinio draudimo įstatymo projektu patikslinama, kad skundai nagrinėjami ir vienišo asmens išmokos skyrimo bei mokėjimo klausimais.

6) Socialinių paslaugų įstatymo projektu siūloma nustatyti, kad nustatant asmens finansines galimybes mokėti už socialines paslaugas, nebūtų vertinamos socialinio draudimo našlių pensijos.

Siūloma, kad priimti įstatymai įsigaliotų 2021 m. liepos 1 d., išskyrus:

- Pensijų įstatymo projekto 1 straipsnio 2 ir 4 dalis, kurios įsigaliotų 2023 m. liepos 1 d. Toks pasiūlymas teikiamas atsižvelgiant į tai, kad Įstatymo projektu siūloma nustatyti, jog Vyriausybė kartu su Lietuvos Respublikos 2024 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos 2024 metų valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymo projektais pateikia Seimui pasiūlymus dėl vienišo asmens išmokos dydžio ir šios išmokos indeksavimo tvarkos;

- Valstybinių pensijų įstatymo projektą, kuris įsigaliotų 2022 m. sausio 1 d., atsižvelgiant į valstybinių pensijų ribojimo pagal Valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalį taikymą.

Pritarus Įstatymų projektams, būtų nustatytas teisinis reguliavimas, užtikrinsiantis valstybės paramos skyrimą asmenims, kurie nebuvo sudarę santuokos ar yra išsituokę ir yra sukačę senatvės pensijos amžių ar tapę neįgalūs, t. y. kaip ir našliams. Toks teisinis reguliavimas prisidėtų prie socialiai pažeidžiamiausių visuomenės grupių įgalinimo, padėtų mažinti atotrūkį tarp asmenų (namų ūkių), kurių pagrindinis pajamų šaltinis yra socialinės išmokos, pajamų ir kitų šalies gyventojų pajamų, taip pat padėtų pagerinti vienišų pensininkų padėtį, mažinti skurdą (žr. lentelę).

Skurdo rizikos lygis baziniuose scenarijuose (proc.) ir jo pokytis (proc. punktais) (naudojamas kaip Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai adaptuotas EUROMOD komponentas Lietuvai)

	Bazinis scenarijus* 2021 m.	Su vienišo asmens išmoka	Bazinis scenarijus 2022 m.	Su vienišo asmens išmoka	Bazinis scenarijus 2023 m.	Su vienišo asmens išmoka	Bazinis scenarijus 2024 m.	Su vienišo asmens išmoka
Bendras skurdo lygio pokytis	20	-0,2	20,2	-1	20	-0,6	20,3	-0,8
Vaikų iki 18 m. skurdo lygio	15,6	0	16,8	0	17	0,5	18,3	0,1

pokytis								
19–64 m. darbingo amžiaus asmenų skurdo lygio pokytis	16,7	-0,1	17,3	-0,2	17,3	0	17,6	-0,2
Senyvo amžiaus asmenų nuo 65 m. skurdo lygio pokytis	34,2	-0,9	32,4	-4,5	30,9	-2,8	30	-3,5
Vienių senyvo amžiaus asmenų nuo 65 m. skurdo lygio pokytis	50,2	-2	48,8	-8,1	46,7	-6,3	45,9	-6,2

* Bazinis scenarijus – scenarijus, jeigu teisinis reguliavimas nebūtų keičiamas, t. y. nebūtų vienišo asmens išmokos.

Prognozuojama, kad vienių senyvo amžiaus asmenų nuo 65 m. amžiaus grupėje skurdo rizikos lygis nuo 47 proc. 2019 m. sumažės iki 39,6 proc. (7,4 procentinio punkto) 2024 m.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimtų Įstatymų projektų pasekmės ir kokių priemonių reikia imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymų projektus, neigiamų pasekmių nenumatoma. Numatomos teigiamos teisinio reguliavimo pasekmės aptartos šio aiškinamojo rašto 4 punkte.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimti įstatymai įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsiliaps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Priimti įstatymai tiesioginės įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Kartu teikiamas Šalpos pensijų įstatymo projekto lydimasis dokumentas – Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo 10 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XIV-230 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo siūloma Šalpos pensijų įstatymo projektu teikiamus pasiūlymus suderinti su Šalpos pensijų įstatymo pakeitimais, įsigaliosiančiais nuo 2022 m. sausio 1 d.

10. Įstatymų projektų atitikties Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams ir Įstatymų projektų sąvokų, jas

įvardijančių terminų įvertinimas Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai atitinka Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimus.

11. Įstatymų projektų atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos dokumentams

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos teisės normas.

12. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai ir terminai

Priėmus įstatymus, iki jų įsigaliojimo:

1) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija turės parengti, o socialinės apsaugos ir darbo ministras – patvirtinti:

- *Šalpos pensijų įstatymo projekto* įgyvendinamąjį teisės aktą – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 27 d. Nr. A1-759 įsakymo „Dėl Šalpos išmokų ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimą;
- *Įstatymo projekto* įgyvendinamąjį teisės aktą – Vienišo asmens išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatus;

2) Fondo valdyba turės parengti, o Fondo valdybos direktorius – patvirtinti Prašymo dėl vienišo asmens išmokos skyrimo formą ir vienišo asmens išmokos pristatymo tvarką.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Šiuo metu vidutinė socialinio draudimo našlių pensija – 28 Eur, ją gauna apie 210 tūkst. asmenų. Nuo 2021 m. liepos 1 d. teisę gauti vienišo asmens išmoką įgytų dar daugiau nei 60 tūkst. vienišų asmenų, o nuo 2022 m. vienišo asmens išmoką ar socialinio draudimo našlių pensiją jau gautų per 400 tūkst. asmenų.

Preliminariais Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos skaičiavimais, Įstatymų projektais teikiama pasiūlymams įgyvendinti 2021 m. prireiktų apie 15 mln. Eur, 2022–2023 m. – apie 212 mln. Eur (apie 106 mln. Eur kasmet) valstybės biudžeto lėšų.

Tikėtina, kad teisę gauti vienišo asmens išmoką 2022 m. įgytų apie 276 tūkst. asmenų.

Lėšų poreikio skaičiavimai atlikti, įvertinus Fondo valdybos pateiktus preliminarus duomenis apie išmokų gavėjus ir Įstatymo projektu siūlomus nustatyti vienišo asmens išmokos dydžius. Pažymėtina, kad lėšų priimtiems įstatymams įgyvendinti poreikiui gali turėti įtakos atitinkamų išmokų gavėjų skaičiaus pokyčiai, taip pat tai, ar asmenys atitiks nustatytas vienišo asmens išmokos skyrimo ir mokėjimo sąlygas, ar jie kreipsis dėl vienišo asmens išmokos skyrimo.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai, rekomendacijos ir išvados

Rengiant Įstatymų projektus, specialistų vertinimų rekomendacijų ir išvadų nebuvo gauta, viešosios konsultacijos nevykdytos.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant „Europos žodyno“ (Eurovoc) terminus, temas bei sritis

Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal „Europos žodyną“ (Eurovoc), yra „našlių pensija“, „vienišo asmens išmoka“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.